בס״ד מה בא קודם תוהו ובוהו או טבע?

יש רגעים שבהם הכול מציף את האדם: כאב, פחד, בלבול, חוסר ידיעה. נדמה לו שהוא מאבד את הקרקע. דווקא ברגעים האלה צריך לזכור :**אולי כאן מתחילה לידה חדשה של שפע.** כמו שלידה מלווה בצירים ובכאבים, גם לפני שמשהו חדש נפתח בחיים יש לפעמים כאב, לחץ והרגשה שהכול מתערער. אם האדם מזהה מיד את ההזדמנות ופונה אל ה׳, הוא יכול להפוך את רגע התוהו לפתח של חיים חדשים.

בתורה הקדושה , עוד לפני שהעולם נעשה מסודר ומוכר, נאמר: ״והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך״. רק אחר כך נאמר: ״יהי אור״. אז מה בא קודם תוהו ובוהו או טבע?

עוד לפני שהיה תוהו ובוהו, עוד לפני שהיה טבע, היה רק האין סוף הקב״ה. ועולם חסד יבנה ומתוך חסדו יתברך ברא את העולם, שלב אחר שלב, עד שהעולם נעשה גשמי ומוכר לנו. בדרך, כשהאור הגיע למקום שהכלים לא יכלו להכיל אותו, נעשה תוהו ובוהו. אחר כך התחיל הסדר: אור וחושך, יום ולילה, שמים וארץ, צמחים ובעלי חיים. לכן תוהו ובוהו קדם לעולם הטבע המסודר, אבל הקב״ה הוא המקור של שניהם.

הבריאה ירדה מלמעלה למטה מן האחדות אל העולם הגשמי. תפקיד האדם הוא להכיר שהחיים שלו באים מהבורא, ולהמליך אותו בכל מה שנברא: ״מלכותך מלכות כל עולמים״. עבודת האדם עושה את הדרך בחזרה, מלמטה למעלה.

איך מתחילים? במקום שבו האדם נמצא עכשיו. בתוך הפחד, הכעס, הקנאה, החיסרון והכאב. לא צריך לחכות עד שהכול יסתדר ועד שנרגיש חזקים. לפעמים אדם אומר: ״כשיהיה לי שקט, כשאצליח, כשארגיש טוב אז אוכל לעבוד את ה׳״. אבל העבודה מתחילה דווקא עכשיו, בתוך החיים עצמם.

חז״ל אומרים: ״יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, ואלמלא הקב״ה עוזרו אינו יכול לו״. האדם מטבעו נוטה לגאווה ואינו מסוגל להיכנע מעצמו. לכן הקב״ה עוזר לו דרך המניעות והקשיים שהיצר מעורר בו. המניעה שוברת את תחושת ״אני עשיתי, אני התגברתי, אני חזק״, ומלמדת אותו שהכוח לעמוד בעבודת ה׳ בא מאת ה׳. דווקא כך הוא זוכה להיכנע ולהכיר במי שמחזיק אותו.

השאיפה לעבוד את ה׳ אינה מתחילה בגדלות. העבודה מתחילה דווקא בקטנות: האדם מבקש עזרה ומתפלל. תחילה ״סור מרע״, ואחר כך ״עשה טוב״. מי שרוצה לדלג ישר לגדלות, בלי לעבור דרך הקטנות והיראה, כאילו אומר: ״איני צריך את עזרת הבורא; אני יכול לבד״. זו חוצפה כלפי שמיא, שהרי כל עלייה מתחילה מן המקום הנמוך.

האדם חי בגוף ובעולם גשמי, ולפעמים הוא תוהה: איך אפשר לגלות את ה׳ בתוך המציאות הזאת? ואז הוא מתחזק באמונה ומבין שדווקא כאן עבודתו — להעלות כל דבר אל ה׳ ולהמליך אותו בכל מקום. גם בתוך הקושי, המחשבות והמעשים שלו, הוא יכול להכיר שהכול בא מה׳ ולחבר הכול אליו.

גם תפילה פשוטה יכולה לפתוח פתח גדול. אדם אומר: ״רפא אותי״, ״עזור לי״, ״השיב אותי אליך״. הוא מביא לפני ה׳ את מה שחסר לו ואת מה שכואב לו. מתוך המילים הפשוטות האלה הלב יכול להתקרב אל ה׳. התפילה לא מסלקת את הקושי, אבל היא עוזרת לאדם לא להישאר לבד בתוכו.

וגם האמונה, ההבנה והכוח לשתוק או לקום אינם כוח שהאדם יצר לעצמו. ה׳ נותן לאדם לב לדעת, עיניים לראות וכוח להתפלל. דוד המלך אומר: ״גלמי ראו עיניך״ עוד לפני שהאדם מבין את עצמו, הקב״ה רואה אותו ומחיה אותו. מצד עצמו האדם הוא כמו גולם שאין בו רוח חיים; בכל רגע ה׳ נותן בו חיות. גם כשהאדם נופל, הקב״ה סומך אותו: ״סומך ה׳ לכל הנופלים״.

ומה עם הכאב? הכאב מר, ואין לומר שה׳ רוצה שבנו יסבול. איזה אב רוצה לראות את בנו בצער? אבל כשהכאב כבר נמצא, אפשר לשאול: מה הוא מעורר בי עכשיו? אולי הוא מגלה לי שאיני מחזיק את עצמי; אולי הוא קורא לי להתפלל ולבקש עזרה. ר׳ אשר מתאר אדם שמגיע עד סוף כוחו ומתחיל לשאול: ״אם אני לא מחיה את עצמי, מהיכן אני חי?״ הוא מגלה שהחיים והכוח שלו באים מאת ה׳ ״ער האט א שטיצער״, יש לו מי שמחזיק אותו.

כמו תינוק המונח אצל אמו ואינו יודע להסביר מי מחזיק אותו, כך האדם יכול להרגיש שהוא מוחזק גם כשאינו מבין מה קורה. ״כגמול עלי אמו״ — הוא אינו לבד בתוך החושך. השכינה נמצאת עמו גם שם.

ולפעמים האדם נופל ונכשל. הוא עלול לחשוב: ״אחרי מה שעשיתי, אין לי דרך חזרה״. אבל גם אז יש לו הזדמנות: להכיר במה שקרה, לקחת אחריות, לא להישבר ולבקש מה׳ כוח לשוב ולקום. הניסיון ניתן כדי שהאדם יבחר בטוב, ואם הוא נכשל אין זה הזמן להתייאש. הוא יכול לצעוק: ״גם שם ידך תנחני״; ״הצילני מרודפי כי אמצו ממני״. גם בתוך כל החשבונות והבלבול שלו, הקב״ה נשאר אחד ״ואנת הוא חד ולא בחושבן״.

חשבון הנפש אינו נועד לשבור את האדם בגלל פגמיו. הוא נועד לעזור לו לראות היכן הוא נמצא עכשיו: האם הוא שוקע בייאוש או בגאווה, כאילו הוא עומד לבדו, או שהוא שב ומכיר שהחיות שלו באה מסיבת כל הסיבות. אין תענוג גדול לקב״ה כשהאדם עוצר, מתבונן, וחוזר אליו.

מספרים על האדמו״ר רבי שלומקה מזוועהיל, שהיה טובל במקווה, והגבאי היה עומד בחוץ ומקריא שמות של אנשים שביקשו ישועה. פעם אחת נצרכה ישועה גדולה, והרבי הלך למקווה בשעה לא רגילה. שם היה יהודי שהתחיל לבייש אותו וללעוג לו. רבי שלומקה שתק. כשיצאו, אמר לגבאי: ״לך אחריו ותברר את שמו ואת כתובתו״.

הגבאי התפלא: ״הרבי יסלח, אבל למה צריך לדעת מי הוא?״ הרבי התעקש, והגבאי בירר. כשהגיעו הביתה, ביקש הרבי שוב לדעת את שמו ואת כתובתו. הגבאי ביקש שהרבי יסלח לו, אבל הרבי התעקש. ואז אמר: ״מקובלני מאבותיי: כשבן אדם צועק, סימן שחסר לו משהו בבית״. הרבי לקח סכום כסף גדול, יותר ממה שהיה רגיל לתת, ושלח את הגבאי להביא אותו לאותו יהודי.

עבר זמן, ושוב נצרכה ישועה גדולה. רבי שלומקה אמר לגבאי: ״בוא נלך למקווה לפעול ישועה״. כשהגיעו, הגבאי ראה שהרבי מסתכל סביבו כאילו הוא מחפש מישהו. הוא שאל: ״את מי הרבי מחפש?״ ענה רבי שלומקה :**״איפה לוקחים שוב את הביזיונות לפעול ישועה?״**

כך צריך האדם לחיות: כשהכאב, ההצפה או חוסר הידיעה באים, לזהות מיד אולי נפתחת כאן הזדמנות לשפע חדש. לא מפני שהכאב עצמו טוב, אלא מפני שגם במקום הזה אפשר לפנות אל ה׳, לקבל ממנו כוח, ולהתחיל לידה חדשה.

רחמים שאלי hachnua@gmail.com